

ZAIF ESHITUVCHI BOLALARNI NUTQIY JIHATDAN TAYYORLASH FAOLIYATINING AHAMIYATI

Sh.N. Ibadullayeva

“Maxsus pedagogika” kafedrası o‘qıtuvchisi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Annotasiya

Ushbu maqolada kar va zaif eshituvchi bolalar nutqi ustida ishlashga mo‘ljallangan yakka mashg‘ulotlarning mazmuniga oid ilmiy va amaliy xulosalar keltirib o‘tilgan. Asosan, o‘quv materialini o‘zlashtirish uchun lug‘atni egallashda zarur bo‘lgan eshitish va tovushlar talaffuzi mashqlarining ta‘siri ochib berilgan. Lug‘atning yetarli shakllanishi inklyuziv ta‘limda o‘qish uchun muhim omil ekanligi e‘tirof etilgan.

Kalit so‘zlar: karlik, zaif eshituvchilik, nutq, nafas, ovoz, lug‘at, mashg‘ulot, ekran, inklyuziv ta‘lim.

THE IMPORTANCE OF SPEAKING ACTIVITIES FOR HEARING-IMPAIRED CHILDREN

Sh. N. Ibadullayeva

Teacher of the "Special Pedagogy" Department

Chirchik State Pedagogical University

Abstract:

This article presents scientific and practical conclusions about the content of individual classes designed to work on the speech of deaf and hard-of-hearing children. Basically, the effect of listening and sound pronunciation exercises, which are necessary for acquiring vocabulary for mastering the educational material, is revealed. Adequate vocabulary formation is recognized as an important factor for reading in inclusive education.

Key words: deafness, hard of hearing, speech, breath, voice, vocabulary, training, screen, inclusive education.

ЗНАЧЕНИЕ РАЗГОВОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЛЯ ДЕТЕЙ СО СЛАБЫМ СЛУХОМ

Ш. Н. Ибадуллаева

Преподаватель кафедры «Специальная педагогика»

Чирчикский государственный педагогический университет

Аннотация:

В данной статье представлены научно-практические выводы о содержании отдельных занятий, предназначенных для работы с речью глухих и слабослышащих детей. В основном раскрывается влияние упражнений на аудирование и звукопроизношение, которые необходимы для усвоения учебного материала. Адекватное формирование словарного запаса признано важным фактором для чтения в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: глухота, слабослышащие, речь, дыхание, голос, словарный запас, обучение, экран, инклюзивное образование.

Rivojlanishida muammolari bo'lgan yoshlar orasida eshitishida muammolari bo'lgan kar va zaif eshituvchi bolalar mavjud bo'lib, ular maxsus o'quv reja, o'quv dasturlari asosida maktab ta'limini egallaydilar. Ular uchun ta'lim maxsus korreksion yo'naltirilgan pedagogik jarayon asosida tashkil etilib, defektologik ma'lumotga ega mutaxassislar tomonidan olib boriladi.

Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarining maqsadi o'quvchilarning so'zlashuv nutqini rivojlantirish zamirida ularga o'quv rejada ko'zda tutilgan o'quv fanlari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalar berish, kasbga yo'naltirish, o'quvchilarda ijtimoiy-hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish.

Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarida o'quvchilar fan asoslarini o'quv fanlari bo'yicha darslarda o'rgansalar, tarbiyaviy mashg'ulotlar jarayonida o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlaydilar. Mazkur o'quvchilarning nutqi ustida ish boshlang'ich sinf davrida puxta va tizimli olib borilsa, 5-6-sinflarda o'quv fanlarini samarali egallashga tayyor bo'ladi. Bundan tashqari mazkur toifa bolalar labdan o'qishni hamda yozma nutq me'yorlarini to'liq egallasalar inklyuziv ta'lim muhitiga ham tayyor bo'lishlari mumkin. Ayniqsa, implant o'rnatilgan kar bolalarning sog'lom bolalar qatorida uyg'un ta'lim olish imkoniyati kengroqdir.

Sog'lom bola ilk rivojlanish davrida ijtimoiy munosabatlar dunyosiga kirib boradi. Yaqin odamlar bilan muloqotda bo'lishi orqali asta-sekin xulq-atvor me'yorlarini o'rganadi. Lekin bu davrda uning harakatlari anglanmagan bo'ladi. Asta-sekin bolaning ichki dunyosi shakllanadi. Bolaning kattalar bilan munosabat shakli o'zgaradi, atrof-muhitdagi narsalar dunyosiga kirib boradi va shu asosda predmetli faoliyatni o'zlashtiradi. Ana shu predmetli faoliyat asosida bola kattalar bilan muloqotga kirishadi, predmetlarning obrazi bilan bog'liq ravishda atrof-muhitni o'rganadi. Kar va zaif eshituvchi bolalarga ushbu imkoniyatni yakka mashg'ulot o'qituvchilari kengroq va samaraliroq ta'minlab beradi. Chunki ular o'quvchilarning nutqiy nafasi, ovozi, tovushlar talaffuzi ustida ishlarni tizimli olib boradilar. Har bir tovushni qo'yish va mustahkamlash kabi vazifalarni amalga oshiradilar.

Eshituv sezgisining shikastlanganligi kar va zaif eshituvchi bolalarda nutqni eshitish, ma'no jihatini anglashni qiyinlashtiradi. Biroq ular ham jamiyatda yashaydi. Shuning uchun ularda atrofdegilar bilan muloqot qilish ehtiyoji tug'iladi. Kar bola o'z sog'lom (eshituvchi) tengqurlariga nisbatan maktabgacha davrda juda tor va cheklangan muhitda muloqotda bo'ladi. Bunga sabab kar bola so'zlashuv nutqiga ega bo'lmaydi. Lekin kar va zaif eshituvchi bola atrofdegilar bilan muloqotda o'z «tili»ni yaratadi. Bu til oila miqyosida shartli qabul qilingan imo-ishoralardan iborat bo'lib, juda kambag'al bo'ladi va aynan shu bola bilan doimiy muloqotdagi kamchilikni tashkil qilgan shaxslar uchungina tushunarli bo'ladi. Biroq oilada kar va zaif eshituvchi bolani so'zlashuv nutqqa jalb qilishga katta e'tibor berilishi, bu bolaning atrofdegilar nutqini tushunishi uchun ijobiy va unumli ta'sirini berishi mumkin. Aksariyat kar va zaif eshituvchi bolalar 7-9 yoshlarida na og'zaki, na yozma ravishda bironta so'zni bilmagan va o'z ehtiyojini atrofdegilar bilan imo-ishoralardan orqali qondirish imkoniyatigagina ega bo'lgan holda maktabga keladilar. Ularning lug'ati 4-6 ta so'zdangina iborat bo'ladi.

Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarida o'quvchilarning nutqiy imkoniyatlarini rivojlantirishga mo'ljallangan yakka mashg'ulotlar pedagogik jarayonning asosiy shakli hisoblanadi. Afsuski aksariyat muassasalarda ushbu mashg'ulotlarga 2-darajali mashg'ulot sifatida qaralganligi sababli, har doim ham mashg'ulot kutilgan natijalarni bermayapti. Ya'ni kar va zaif eshituvchi bolalar fanlarni o'zlashtirish va

atrofdagilar bilan muloqotga kirishish uchun yetarli ko'nikma, malakalarga ega bo'lmayaptilar. Shuning uchun quyida yakka mashg'ulotlarni samarali va uslubiy jihatdan to'g'ri tashkil etish yuzasidan tavsiyalar keltiriladi.

Yakka mashg'ulotlar o'quvchilarda egallayotgan til tarkibida mavjud tovushlarni ovoz kuchaytiruvchi apparatlar yordamida yoki ularsiz eshitish, ko'rish, teri-tuyush sezgilari orqali sezdirgan holda talaffuz ko'nikmalarini shakllantirishga hamda qoldiq eshitish idrokini rivojlantirishga hizmat qiladi.

REFERENCES

1. Qodirova, F., Ibadullayeva, S. N. (2022). Nutq ustida ishlashning tizimli yondashuvlari orqali eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga tayyorlash. *Pedagogik ta'lim innovatsiyon klasteri*, 1(1), 350-352.
2. Ibadullayeva, S. N., Masaliyeva, S. (2022). Inkluziv ta'lim sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirish omillari. *Inklyuziv ta'lim*, 1(2), 111-113.
3. Qodirova, F., Ibadullayeva, S. N. (2021). Nogironligi bo'lgan ota-ona qaramogida bo'lgan etim bolalarni ijtimoiylashtirishning metodik klasteri. *Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar*, 6(1), 280-286.
4. Qodirova, F., Ibadullayeva, S. N. (2021). Ta'lim klasteri sharoitida erta inklyuziyaga erishish ko'zlar implantli bolalar ijtimoiylashuvining eng optimal omili. *Yangi O'zbekistonda xalq ta'limi xodimlarini malakasini oshirishda zamonaviy yondashuvlar*, 1(1), 55-65.
5. Qodirova, F., Ibadullayeva, S. N. (2021). Ta'limda tolerantlikka erishish kelajak o'qituvchisini inklyuziv ta'limga tayyorlashga erishish sharti sifatida. *Zamonaviy maktabda va jamiyat aloqadorli*, 1(1), 61-65.
6. Ibadullayeva, S. N., Jurayeva, Z. (2021). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni inklyuziv ta'limga tayyorlashda korreksion mashg'ulotlarning ahamiyati. *Inklyuziv ta'limning dolzarb masalalari*, 1(1), 35-70.
7. Ишматова, О. С. (2020). Инклюзив таълимга кохлеар имплант бўлган болаларни муваффақиятли реабилитация қилиш омиллари. *Science and Education*, 1(Special Issue 4), 186-195.
8. Ишматова, О. С. (2021). РОЛЬ ФОНЕТИЧЕСКОЙ РИТМИКИ В РАЗВИТИИ УСТНОЙ РЕЧИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА. In *СТУДЕНЧЕСКИЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ* (pp. 187-188).
9. Ишматова, О. С. (2021). Цели и задачи исследования развития устной речи детей с нарушениями слуха средствами фонетической ритмики. in *наука, образование, инновации: актуальные вопросы и современные аспекты* (pp. 241-243).
10. Ishmatova, O. S., & Abdujalil O'g'li, H. A. (2022). MAVZU: IMKONIYATI CHEKLANGANLAR FAOLIYATIDA AKT NING ROLI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(11), 24-28.
11. Ishmatova, O. S. (2022). NUTQIY NUQSONLARNI BARTARAF ETISHDA FONETIK RITMIKANING ROLI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 2(10), 378-380.
12. Ishmatova, O. S. (2022). Boshlangich talim sifatini yangilashda umumtalim maktablarda logopedik shaxobchalar faoliyatining orni. *Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali*, 2(10), 388-391.
13. Ishmatova, O. S. (2022). Korreksion mashg'ulotlarda eshitishida nuqsoni bor bolalarning og'zaki nutqini fonetik ritmika orqali rivojlantirish. *Chirchiq*, 1(1), 70.

14. Ishmatova, O. S. (2022). Korreksion mashg'ulotlarda eshitishida muammolari bo'lgan bolalarning og/zaki nutqini fonetik ritmika orqali shakllantirishda "Quvnoq fonetik ritmika" texnologiyasining samarasi. *Муғаллим*, 1(2), 135-138.
15. Кодирова, Ф. У. (2021). Методик кластер замонавий мактабда соғлом рақобат ричаги. *Замонавий таълим*, 2(2), 46-51.
16. Кодирова, Ф. У. (2021). Педагогический инновационный кластер в инклюзивном образовании. *Academic research in educational sciences*, 2(3), 521-527.
17. Usmanovna, Q. F., Olimovich, A. A., & Shuxratovna, S. Z. (2021). Early Inclusion is the Best Way to Socialize Children with Coxle Implants. *Annals of the Romanian Society for Cell Biology*, 8887-8897.
18. Кодирова, Ф. У. (2020). Значение методического кластера в практики высшего и общеобразовательного образования. *Актуальные научные исследования*, 1(1), 5.
19. Fayziyeva, U. (2022). *Darslik: Matematika*. Toshkent ILM ZIYO, 1(1), 62.
20. Fayziyeva, U. (2022). *Darslik: Alifbe*. Toshkent, 1(2), 85.
21. Fayziyeva, U. (2022). Inklyuziv ta'limning istiqbollari. *Maktab va hayot*, 2(158), 135-145.
22. Файзиева, У. (2021). Перспективы обучения детей с нарушениями слуха и оснащения специализирован. *Наставник*, 35(35), 4-5.
23. Файзиева, У. (2021). Новый подход и интерактивные методы в процессе инклюзивного образования. *Наставник*, 30(30), 75-78.
24. Fayziyeva, U. (2021). Alohida ehtiyojli bolalarning inklyuziv sharoitda ta'lim olishining tashkiliy va metodik asoslar. *Maktab va hayot*, 5(1), 125-132.